

ELLEN JOHNS

DEN HEMMEDE LIBIDOS ULYKKE

En kort presentasjon av Rolf Stenersens *Godnatt da du* og Karo Espeseths *Sår som ennu blør.**)

Psykoanalysen hadde en sterk innflytelse på norsk progressiv litteratur i mellomkrigstida (Houm, Longum). Freuds tanker ble først og fremst brukt som en *forklaringsmodell* for beskrivelse av skakkjørte, hemmede individer. Den ibsenske tradisjon med analysen av "likene i lasten" ble ført videre, men nå ut fra et mer vitenskapelig utgangspunkt, der skyldproblematikken tilknyttes seksuelle barndomstraumer. Den vitalisme og erotisme som dansk og svensk litteratur opplevde, er det få spor av i Norge¹⁾, til tross for at Reichs idéer var tidlig kjent og at Reich selv oppholdt seg i Norge fra 1935-39. Det retrospektive selvpoppjør går som en rød tråd gjennom mesteparten av litteraturen, og det rettes harde skyts mot kristen seksualmoral og dens neuroseskapende konsekvenser.

Alle forfattere som på en eller annen måte stilte spørsmåltegn ved kirkens moral ble gjerne regnet som "freudianerne", mens få av dem selv ville bruke en slik benevnelse.²⁾ Bøkene ble stemplet som umoralske, og debatten om moral og litteratur ble ført mer eller mindre heftig i løpet av 30-tallet. I 1931 går

Morgenblad-journalisten Fredrik Ramm ut med sin berømte artikkel om "en skitten strøm" og åpner slik: "Sigurd Hoels 'En dag i oktober' og Hans Backer Fürsts 'Duskregn' er i disse dager etterfulgt av to svinske bøker til, nemlig debutanten Rolf Stenersen 'Godnatt da du' og Karo Espeseths 'Sår som ennu blom' "(Gentikow, s. 97). Jeg vil her gi en kort presentasjon av de to siste "svinske", ikke med moraldebatten som utgangspunkt, men psykoanalysen.

Rolf Stenersen var en fargerik figur i det kulturelle 30-tallsmiljøet. Han var forretningsmann, mésen, kunstner og verdensmann. Han var personlig venn av Edvard Munch, vanket i europeiske kunstnerkretser og var meget godt orientert om nye strømninger. Han tilhørte kretsen rundt Sigurd Hoel og var, som denne, svært opptatt av psykoanalysen. Stilen i *Godnatt da du* er tydelig påvirket av ekspresjonismen, og tonen skiller seg ut fra det ellers så typiske norske alvor ved å være elegant spøkende. Men temaene i boka er alvorlige nok, og som en rød tråd går beskrivelsen av de kummerlige vilkår seksuallivet frister i et borgerlig miljø. Undertrykt seksualdrift kan komme desperat til uttrykk, slik som i 'Blodhundene', der en ung gutt onanerer under matteeksamen og faller i søvn etterpå, eller i beskrivelsen av "Froken Sander" der lidenskapelig sigarettøkning fungerer som seksualsubstitutt. Seksualiteten som beskrives er ofte kontroversiell, og for den tiden svært umoralsk: Far-datterincest ("Else"), pervertert mors-binding ("Blad av en dagbok"), voyeurisme ("Drift"), nekrofil ("En skippers historie"), homo-fili ("Min venn.", "Godnatt da du"). Det må her framheves at i mange av historiene antydes det seksuelle avvik svært forsiktig, man skal ofte ha freudske briller på for å kunne lese mellom linjene. (Men moralens voktere var tydeligvis utstyrt med sterk seksuell fantasi, det var ikke så mange poeng de gikk glipp av (Gentikow, s. 101).) Jeg skal her trekke fram to små tekster, "Det første minne" og "To drømme".

"Det første minne" skildrer et odipalt drama, brutalt og fortettet. Barnets vei til moren er stengt (bokstavelig talt) og faren oppleves bare som straffende. Ikke nok med at mor ikke kan nås, hun er *på fars parti*, noe barnet bruker lang tid på å fatte, det prøver igjen og igjen å nå fram til den avvisende mora.

Utgangspunktet er at barnet har vært "slemt", p.g.a. hva er ikke nevnt, det huskes antakelig ikke. Avstraffelsen oppfattes som meningsløs, barnet gråter og blir så straffet fordi det gråter. Mors svik oppleves sterkest, det gjentas tre ganger at mor sier at hun "ikke er glad i meg mer".

Denne teksten er plassert tidlig i boka, og den treumatiske opplevelsen av dette *første* minnet kan sees som bakgrunn for de andre novellene, mange av dem handler om voksne menn som gjør desperate forsøk på å nå fram til kvinner, men som støter på konkrete sosiale tabuer eller som kommer i konflikt med straffende overjeks-instanser.

I "To drømme" har vi å gjøre med en (kanskje overtredelig) freudiansk drømmesymbolikk. Å *klatre* er en typisk onani- eller samleidrom (Freud, 1972a, s.364). (Auto)erotikken fremstilles som kunstene til en fasadeklatrer, erotisk språkbruk skinner igjennom: "men mest av alt *pirret* jeg dem med et særskilt dristig sprang" (min kursivering). Det myke fallet ved hjelp av flaggstangen med glasskulen (penis-symbol), kan da tolkes som utløsningen, tilfredsstillelsen. Å *sveve* tolker Freud som ereksjons- og pollusjons-symbolikk. (Freud, 1972a, s.386), og Otto Rank tolker "å rutsje ned" (en stige) som seksuell opphisselse (i Freud, 1972a, s.364). I siste del av drømmen (fallet) settes det tydeligvis inn sensur av denne harmoniske seksualutfoldelsen: "min sats ble for vill". Det oppleves farlig å miste kontrollen, men døden imøtesees smilende og vinkende. (På fransk kalles orgasmen "la petite mort", og Freud antyder selv opplevelsen av gru og lyst på samme tid i falle- og sveve-drømmer (Freud, 1972a, s.276).)

Neste drøm, som følger rett etter en kort oppvåkning og en bestemmelse "om å legge sitt liv om", har samme struktur, men annet innhold. Nå er personen *bundet* med et belte, utfoldelsen er mekanisk, "for reklamens skyld". Følelsen er bitterhet og lede, kroppen er forfalt og uten spenstighet. Han dør her også, men ved en forglemmelse, det er ingen flukt over fallet (orgasmen), han synker sammen som en bylt. Det ytresensoriske drømmestimuli vi blir presentert for i slutten av historien, gifteringen som klemmer; virker kanskje overtredelig og banalt.

Ekteskapet er belte-erotikken, og den er latterlig og feig i forhold til en fri og farlig (forbudt) seksualutfoldelse. Det kunne sies en hel del om hvordan *Godnatt da du* er ensidig konsentrert om *mannens* nytelse (eller manglende sådan), men det aspektet lar jeg ligge her. Novellen "To drømme" er svært typisk for bokas seksualsyn, den besteborgerlige seksualpraksis er (så å si bokstavelig talt) drepende kjedelig.

Når det gjelder *Karo Espeseth*, vil jeg trekke fram noen biografiske opplysninger, fordi de ikke er å finne i noen litteraturhistorie. Hun er født i 1903 i Haugesund, og blir student i 1923, da det ennå er svært få kvinnelige studenter i Norge. Hun reiser til Tyskland (til Berlin og Köln) på slutten av 20-tallet og studerer jus, sosialøkonomi, litteraturvitenskap, kunsthistorie og psykologi. Etterat hun har gitt ut *Sår som ennu blør*, gifter hun seg og bosetter seg i Tyskland. Skandalen omkring boka blir en stor påkjenning for henne, og antakelig slutter hun å skrive på grunn av det³. (Boka blir anmeldt til riksadvokaten, men anmeldelsen blir trukket tilbake.) Særlig skuffende var det å oppleve at hun selv ble identifisert med den sadistiske mannlige hovedpersonen⁴. Karo Espeseth sier at bakgrunnen for boka (i et interview i Haugesund Avis 1973) er opplevelser i Tyskland, der hun fikk det inntrykk at verdenskrigens grusomhet fremdeles fantes i det tyske folk som innestengte følelser, og at tapet og nederlaget ikke var bearbeidet.

Boka handler om en mann som var tysk soldat under første verdenskrig, han meldte seg frivillig, full av patriotisk glød. Opplevelsen blir et sjokk, han er svært ung og uskyldig, og krigen blir hans brutale manndomsinitiasjon. Omgitt av døde og sårete fiender og kamerater har han sin første seksuelle opplevelse, med en *fransk* pike. Han blir såret og innlagt på lasarett, og får der vite at tyskerne har *tapt* krigen. Han oppdager at han er seksuell sadist og begynner en utrettelig jakt etter kvinner som vil la seg slå og bites. Han treffer en norsk student i Berlin og har et normalt (men frustrert) forhold til henne et par måneder mens han leier prostituerte for å få slått. Til slutt mister han besinnelsen og slår kjæresten nærmest helseløs. Denne opplevelsen "frigjør" ham og boka er et bekjennesskrift, en selvanalyse tilegnet henne.

Boka framhever to årsaker for sadismen: et overidealiseret kvinnebilde (drømmen om den rene, hvite, stolte; jfr. tekstutdraget) og opplevelsen av krigens grusomhet. Jeg vil her antyde noen fortolkningsmuligheter ved å ta hensyn til freudiansk syn på sado-masochisme⁵).

Barnets sadistiske impulser utvikles særlig i den anale fasen (Freud, 1972b, s.104). Konkret kan impulsene få utslag i ønsket om å straffe mor, f.eks. ved å bite henne i brystet. Hovedpersonen i *Sår som ennå blør* er fullstendig brystfiksert. Det første han ser hos en kvinne er "de faste brystene" og han får øyeblikkelig lyst til å bite i dem, sogar "bite dem av" (s. 20). Hans ambivalens overfor kvinner kommer til uttrykk ved at han har en indre dialog med "en stemme" som stadig framhever at kvinner er onde, mens han "selv" prøver å forsvare den norske piken som ren og god. Hans morsaggresjon overføres først på søsteren, han må flytte hjemmefra for ikke å forgripe seg på henne. Den franske piken "er som et dyr" og forstyrrer hans renhets- og jomfrufiksering. Hun tilhører dessuten fienden, og seksualakten innebærer derfor svik mot fedre-landet (eller kanskje rettere: moder-landet).

Episoden som utløser sadismen er interessant. Sykepleiersken på lasarettet tok *hardt* i ham (s.134). Han tennes seksuelt og prøver å tviholde på henne. Opplevelsen blir et sjokk, og han ligger nærmest paralysert i dagevis etterpå. Freud påpeker flere ganger den intime sammenhengen mellom masochisme og sadisme, han går til og med så langt som å si at sadismen er den aktive, stedfortredende masochisme. (Freud 1978a, s.53, og 1978b, s.161). Straffen av objektet er en overføring av selvavstraffelsen, det viktige er med-opplevelsen i pinslene. (Derfor er ofte samme person vekselvis sadist og masochist). Det sies lite om hvilke barndomstraumaer som kan han skapt et så sterkt skyldkompleks at det utvikles en sado-masochisme, selv om det virker sannsynlig med et anal-neurotisk utgangspunkt. (P.g.a. det *svært* ambivalente mors- og kvinneforholdet). Det boka stadig framhever, er *krigen* som utløsende faktor. Krigens brutalitet er ødeleggende for et normalt følelsesliv, smerte og død blir rutine, blir en selvfølgelig del av virkeligheten. Man mis-

ter evnen til ømhet og medlevelse, og må velge en kynisk og kald livsholdning for å overleve. Denne "legitimering" av grusomheten er nok medvirkende faktor til den sadistiske seksualiteten, men jeg tror et annet aspekt er minst like viktig: han *tapte* krigen. Brevet hovedpersonen skriver til sin skolelærer før han drar til fronten er gjengitt i boka, jeg siterer her slutten:

"Vi skal føye nye glansfulle blader til historieboken.
Til sidste blodsdråpe skal vi kjempe.
Og når jeg igjen ser Dem
da har vi seiret.
Og hvis jeg ikke skulle se Dem mer
ja
så er jeg ikke redd for å dø for fedrelandet."

Her presenteres to muligheter: seire eller dø. Hovedpersonen taper og overlever. Jeg tror det er fullt mulig å tolke *etter*-krigsopplevelsen som aktualisering av et voldsomt skyldkompleks som aktiviserer latente sadistiske impulser.

Ved å slå kjæresten (hun som er ren og god) blir hovedpersonen fri for de sadistiske tilbøyelighetene. Dette kunne tyde på en vulgær-freudiansk oppfatning om at hvis bare libido får *utløp*, så blir alt såre vel. I forlengelse av en slik tankegang er det da ikke nok å slå og bite de prostituerte (de dårlige kvinnene), men det er nødvendig å gå løs på selve idealet, den rene og gode. Slik får subjektet ikke bare straffet sine dårlige sider, men *hele* seg, og dette oppleves da som en slags renselse. Karo Espeseth framhever dette i nevnte interview 40 år seinere, og sier: "Typisk er det imidlertid at han først ble virkelig fri og lykkelig da han begikk handlingen mot den norske studenten. Da hadde han fått utløp for sine innerste følelser". Så optimistisk er hun ikke i 1931, i Gyldendals bokkatalog, der hun blir spurt om hun ikke "kan læge sårene på siste side". Hun svarer: "Nei, jeg har prøvet, men det går ikke. Jeg har sett så meget der nede". Det framheves forøvrig på siste side i boka at hovedpersonen ikke føler seg fri, selv om han nå har "innsikt". *Kanskje* kan "sårene

gro" *langsomt*, sier han (s.214). Sadismen er nå vendt inn igjen, til en masochistisk selvanklage opplevd som "sår som ennu blør".

NOTER

- * Foredraget som ble holdt på kongressen er her sterkt forkortet, mens analysene av Stenersens og Espeseths bøker er noe utvidet. (Fordi bøkene er så å si umulige å få tak i, gjengir jeg her et par tekster og tekstutdrag.) Innledningen om psykoanalysen og norsk mellomkrigstid var først og fremst beregnet på utenlandske studenter. Min analyse av Sigurd Hoels romaner, særlig *Syndere i sommersol* er på dette tidspunkt ikke klar for publisering.
- 1) *Lars Berg* pleier å nevnes som unntak. (Egeland, s.345 ff.). Men selv hos ham er seksuell *angst* et mer påfallende tema enn seksuell *glede*.
 - 2) Det er i det hele tatt en svært vanskelig oppgave å inventarisere påvirkning fra Freud på litteraturen, mye er indirekte påvirkning ved å leve "i det freudske klima" som Tom Kristensen har kalt det (Kristensen, s.74). Som tydelige "freudianere" kan vi regne Sigurd Hoel, Rolf Stenersen, Gunnar Larsen og Paul Gjesdahl. Ronald Fangen er tydelig Adler-påvirket. Sterkt påvirket av psykoanalysen, men fanatisk antifreudianer, var Axel Sandemose (Houm).
 - 3) Opplysningene om Karo Espeseths biografi kommer dels fra Gyldendals arkiver, dels fra et interview i Haugesund *Avis* sommeren 1973 under signaturen "egil".
 - 4) "Karo" (for Karoline) er kjønnsnøytralt og det har inntil idag vært uklarhet omkring forfatterens identitet. Barbara Gentikow finner et par indisier som "tyder på" at det er en kvinne (Gentikow, s. 205, note 1).
 - 5) Jeg tar her ikke stilling til hvorvidt Karo Espeseth kjenner Freud godt eller dårlig. *Sannsynligheten* for at hun kjenner psykoanalysen er stor, siden hun studerer psykologi i Tyskland i 20-åra. Freud-henvisningene her står for min regning, og er ment som et supplement til tolkningen, ikke som bevis for at Espeseth kjente nettopp disse Freud-skriftene.

BIBLIOGRAFI

- Egeland K., 1975, 'Mellomkrigstid' Beyer, E. (red.): *Norges Litteraturhistorie*, bd. 5, Oslo.
- Espeseth K., 1931, *Sår som ennu blør*, Oslo.
- Espeseth K., 1973, Interview i *Haugesund Blad*, sommer.
- Freud S., 1972a, 'Die Traumdeutung' *Studienausgabe*, bd. II, Frankfurt am Main.
- Freud S., 1972b, 'Sexualleben' *Studienausgabe*, bd. V, Frankfurt am Main.
- Freud S., 1978a, 'Triebe und Triebchicksale' in Freud, S., *Das Ich und das Es und andere metapsychologische Schriften*, Frankfurt am Main.
- Freud S., 1978b, 'Jenseits des Lustprinzips', *ibid.*
- Gentikow, B., 1974, *En skitten strøm*, Oslo.
- Houm, P., 1965, 'Psykoanalysen og norsk litteratur i mellomkrigstiden', *Festskrift til Harald Schjelderup på 70-årsdagen*. Oslo.
- Kristensen, T., 1958, 'I det freudske klima' *Den evige uro*, København.
- Longum, L., 1980, 'Sigurd Hoel som samtidshistoriker' *Edda* 6.
- Stai, A., 1978, *Norsk kultur og moraldebatt i 1930-årene*, Oslo.
- Stenersen, R., 1931, *Godnatt da du*, Oslo.

BILAG

Utdrag fra: Rolf Stenersen, *Godnatt da du*, 1931.

DET FØRSTE MINNE

JEG hadde vært slem. Mor sa jeg hadde vært slem. Far sa jeg var slem. Mor puffet mig til far og sa jeg skulde ha ris. Jeg gråt. Far slo mig. Far slo mig hårdere fordi jeg gråt så høit. Jeg skrek fordi far slo så hårdt.

Mor gråt fordi jeg hadde vært slem og skulde ha ris. Far slo mig hårdt. »Mor det gjør vondt.« »far slår mig mor,« men mor bare gråt. Jeg sparket far og han la mig til sengs og mor trakk gardinen ned og sa hun ikke var glad i mig lenger, og døren blev lukket og det blev mørkt og jeg skrek og far kom inn og slo mig fordi jeg skrek så høit. Og jeg prøvet å komme op av sengen for jeg vilde bort til mor, men far kastet mig ned i sengen. Og han lukket døren og det blev mørkt og jeg var redd for fars hender som slog så hårdt. Og jeg skrek fordi mor hadde sagt hun ikke var glad i mig lenger og jeg løp op av sengen for å hente mor. og far stod utenfor døren og slo mig da jeg kom ut. Jeg gråt og mor stod og så på og bare sa at jeg var slem. Og jeg blev båret inn og kastet ned i sengen igjen. Og døren blev lukket og jeg så at mørket var fullt av fars hender som slo. Jeg måtte inn til mor. men bak døren stod far som slo mig når jeg kom ut. Og mor gråt og sa hun ikke var glad i mig lenger, og jeg blev kastet ned i sengen og døren blev lukket og mørket var fullt av hender som slo.

TO DRØMME

JEG var fasadeklatrer.

Jeg klatret fra gesims til gesims og all trafikk stanset der hvor man så mig klatre.

Daglig satte jeg mitt liv på spill, og byen tiljublet mig, mitt hjem fyltes av blomster og små sirlige billetter og mitt legeme var ungt og spenstig.

Jeg danset på et ben, jeg stod på henderne, men mest av alt pirret jeg dem med et særskilt dristig sprang. Med sats fra selve takgesimsen hoppet jeg ut for å klamre mig fast til glaskulen på den flagstang som alltid stod ut fra et eller annet vindu. Stangen duvet og avfjæret fallet og uskadt kom jeg ned på gatens asfalt. Slik hoppet jeg daglig fra de høieste hus.

Jeg var mannen uten nerver og frykt, mitt mot og mitt legemes smidighet var byens fabel.

Men til tross for at jeg trenet yderst omhyggelig, hendte det en dag at min sats blev for vill - spranget var for langt - jeg skjønte jeg nådde ikke glaskulen - jeg skjønte jeg gikk den visse død i møte, da åpner jeg armene og vinker til publikum - jeg smiler i det sekund jeg har igjen. -

Jeg våknet varm og sved. Tenkte mig om, og sa til mig selv. Det vil gå dig galt til slutt, du må legge ditt liv om. Fra idag av, må du legge ditt liv om.

Beroliget av dette forsett, trak jeg dynen over mig, sovnet og drømte at jeg var en stakkars underbetalt sirkusartist som for reklamens skyld klatret fra vindu til vindu. Men nu hadde jeg et belte om livet, og til dette festet jeg usynlige snorer som rakettes mig av medhjelpere. Jeg hoppet ikke lenger fra gesims til gesims - jeg heistes i snorer fra vindu til vindu. Men publikum skjønte mitt trikk og ofret mig ingen oppmerksomhet. Og mangelen på bifall og oppmuntring fylte mig med bitterhet og lede, mitt legeme forfalt, selv hadde jeg heller ikke noen glede av denne humbug og eveneløshet. Jeg gadd ikke engang ofre disse apekatstrekene den aller nødvendigeste oppmerksomhet. En dag glemte jeg å feste snorene til beltet, jeg hoppet ut, og sank som en bylt mot brostenene.

Et skrik undslapp mig, et feigt uverdigg skrik.

Jeg våknet og merket at ringen klemte. Jeg må nok innom en gullsmed i år også.

Utdrag fra: Karo Espeseth, *Sår som ennå blør*, 1931.

Det var en drøm om . . .

Ja

hvad skal jeg igrunnen kalle det?

Om en kvinneskikkelse . . .

Om en pike . . .

En ung pike.

Jeg forestilte mig henne deiligere enn alt jeg
hade sett.

Kanskje ikke så deilig.

Men så ren.

Og med så klare blanke øine.

Og hun stod så høit.

Høit over alle andre.

Ingen nådde op til henne.

Men jeg vilde.

Alt vilde jeg gjøre for å nå henne.

Jeg vilde utrette noget enestående.

Noget som ingen hadde utrettet før.

Jeg vilde . . .

Nei

jeg var ikke selv klar over hvad jeg vilde.

For henne.

Men nå henne skulde jeg.

En gang.

Og så skulde jeg komme til henne.

Jeg drømte alltid at jeg traff henne i en
have.

Hun kom på en solbeskinnet vei.

Og rundt omkring henne vokste roser.

Og hun hadde gullhår i solen.

Og en hvit kjole.

Så lysende og skjønn var hun.

Så stolt og ren.

Og hun kom imot mig.
 Og så stod jeg foran henne.
 Og så så hun op.
 Med de klare blanke øinene.
 Og jeg så at hun blev glad.
 At hun strålte.
 For min skyld.

Og så drømte jeg ikke videre.
 Men jeg blev alltid så svak og varm når jeg
 kom så langt.
 Det stakk så underligt langs ryggen min.
 Og mange ganger skalv jeg.
 En egen spenning kom over mig.

(s. 121-123)

Selv det at drømmen min blev ødelagt.
 Like til nu hadde det vært selvfølgelig.
 Like til den morgenen i kasernen.

Men plutselig forstod jeg.
 Og igjen vilde jeg skrike.
 Hyle.
 Jeg vilde be dem hjelpe mig.
 Hjelpe mig å finne igjen . . .
 Å få igjen . . .
 Drømmen . . .
 Men jeg kunde ikke.
 For jeg var ganske stiv.

Drømmen.
 Drømmen.
 Jeg hadde mistet den for alltid.
 Og livet?
 Ja
 hvordan skulde det bli!
 Uten drømmen.
 Jeg kunde ikke tenke mig det.

Jeg husket.
 Tydeligere og tydeligere.

Den lille franske piken.
Men ikke trekkene hennes.
Dem hadde jeg likesom aldri sett.
Nei jeg husket bare brystene hennes.
For de hadde vært så faste og runde.
Og de hadde passet så akkurat inn i hånden
min.
Og jeg husket
at hun hadde hatt så hvit hud.
Og at hun hadde vært slank.

Goldfasänchen
slik var min første maioplevelse
som det så skjønt kalles.
Maioplevelse!
Ja
slik var den.
Ingen solbeskinnet vei.
Ingen roser.
Ingen hvit skikkelse med gullhår.
Ingen klare blanke øine.
Ingen stolt og ren pike.
Ingen drøm.

Jeg lo av drømmen min da stivheten gikk over.
Da jeg igjen kunde le.
Og jeg skjønnte hvorfor de andre hadde ledd
av mig.
Den gangen i skyttergraven.

Ingen undseelse.
Ingen sky ømhet.
Ingen forsiktighet.
Ingen varsomme hender.

Nei
et sønderskutt hus.
Og en ung pike.
En som hatet mig.
Men som allikevel klynget sig til mig som et
vilt dyr.

To fiender.
 Tett omslynget.
 I en ruinhaug.
 Slik var min maioplevelse.
 Sammen med fienden.
 I ruinene av sitt eget hjem.
 Det hjem
 som jeg
 fienden
 hadde ødelagt.
 Hadde skutt istykker.
 Sammen med fienden . . .
 Sitt lands fiende . . .

Slik var kvinnen.
 Stolt?
 Ren?
 Nei!
 Sammen med fienden . . .

(s. 144-147)

Og jeg blev vill.
 Det eneste jeg tenkte på var å bli rik.
 Rik!
 Ta igjen!

Nei
 ikke ta igjen!
 For det var jo glemt.
 Bare rik vilde jeg bli.
 For å bli rik.
 Ikke for noget annet.

Jeg begynte å spekulere på børsen.
 Med det samme avsindige raseriet hvormed jeg
 engang var gått til kamp mot fienden.
 Og pengene strømmet inn til mig.
 Og jeg gav dem ut igjen som en forrykt.
 Vin.
 Luksus.

Og først og sist:
Kvinner!
Kvinner i massevis.
Skjønne slanke kvinnelegemer.

Og jeg slo dem.
Bet dem.
Jeg betalte pr. slag.

Glemt?

Ja
jeg trodde at jeg hadde glemt nu.
Jeg trodde
at jeg bare slo for å slå.
At jeg slo fordi jeg syntes det var deilig.
Og jeg trodde
at jeg bet bare for å bite.
Bare for å kjenne hvordan det føltes når ten-
nene trengte inn i kjøttet.
Jeg trodde
at jeg var slik.
At jeg skulde være slik.
Og jeg trodde
at blodet og trykket
det var noe som hang sammen med kvinnene.
Med de slanke linjene.

(s. 168-169)